

Strukturális reformokkal a versenyképesség növeléséért – Beszámoló a *Global Forum on Productivity* éves konferenciájáról (2016. július 7-8., Lisszabon)*

Virág Barnabás

Bár már több mint 8 év telt el azóta, hogy 2008 szeptemberében a Lehman Brothers csődvédelmet kért, és globális méretűvé vált az amerikai ingatlanpiacról kiinduló pénzügyi válság, a világgazdaság növekedése – különösen a fejlett gazdaságokban – még mindig tartósan visszafogott. A mérsékelt növekedési ütem okairól megosztott a világ közgazdászainak véleménye. Egyesek úgy vélik, hogy a pénzügyi válság örökségként a magas adósság és a kereskedelmi bankok mérlegében lévő jelentős nem-teljesítő hitelállomány a mai napig velünk él és tartósan visszahúzza a gazdaságok keresleti kilátásait. Más értékelések szerint az alacsony növekedés okait leginkább olyan strukturális, kínálati tényezőkben kell keresni, amelyek már a válságot megelőzően is jellemezték a fejlett országok gazdaságait, de akkor hatásait még elfedte a gyors ütemű eladósodás. Ezen hatások közül az elemzések leginkább a társadalmak előregedését és a termelékenység bővülésének lassulását szokták kiemelni.

Az OECD kezdeményezésére 2015-ben Mexikóvárosban egy új globális fórumot hoztak létre, azzal a céllal, hogy a tudományos élet és a gazdaságpolitika szereplőinek bevonásával tárják fel a fejlett gazdaságokban megfigyelhető tartós termelékenységlassulás okait, és válaszokat kapjanak arra a kérdésre, hogy mit kell tenni a kedvezőtlen tendencia megfordítása érdekében. A fórum 2016. évi konferenciájának Lisszabon adott otthont. A rendezvényen 32 OECD-tagország mellett nagy, feltörekvő gazdaságok (Kína, Oroszország, Brazília, Argentína), az ázsiai termelékenységfejlesztési szervezet (APO), az Európai Unió (EU), valamint az Európai Központi Bank (EKB) vezetői és szakemberei vettek részt. A rendezvény előadásainak és kerekasztal-beszélgetéseinek kiemelt témáját a termelékenység javulását megalapozó strukturális reformok képezték. Az alábbiakban ezen fórumok legfontosabb megállapításaiból olvashatunk rövid összefoglalót.

Nyitó előadásában *Manuel Heitor*, (Portugália tudományért, technológiáért és felsőoktatásért felelős minisztere) a humán tőke és a kutatás-fejlesztés gazdasági növe-

* Jelen cikk a szerző nézeteit tartalmazza, és nem feltétlenül tükrözi a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontját.

Virág Barnabás a Magyar Nemzeti Bank ügyvezető igazgatója. Email: viragb@mnb.hu.

kedésben betöltött szerepére hívta fel a figyelmet. Hangsúlyozta, hogy a jövőben az új gazdaságpolitikai gondolkodás kialakításában az anticiklikus elemeket is erősíteni szükséges. Jó példa erre az aktuális gazdasági környezet. Számos, recesszióval, költségvetési problémákkal küzdő – az európai periférián található – gazdaságban a tartósan magas munkanélküliség erodálta a humán tőkét, miközben a fejlesztésre és kutatásra szánt források gyakran estek a kiigazítások áldozatául. Ennek megfelelően fontos olyan keretrendszer kialakítása, ahol az oktatás, a tudásbázis és a kutatások finanszírozása a gazdasági ciklusoktól függetlenül, folyamatosan megoldott.

Szintén a nyitó szekcióban *Gabriela Ramos (OECD)* a lassuló termelékenység és a növekvő jövedelemegyenlőtlenségek közötti kapcsolatot hangsúlyozta. Vizsgálatai szerint az alacsony termelékenységű vállalkozások alacsonyabb bérű munkavállalókkal rendelkeznek, emellett az innovációba és a humán tőke fejlesztésébe sem fektetnek. Ezzel gyakorlatilag konzerválják az ott dolgozók alacsony jövedelmét, ami generációkon átívelve ezen dolgozók gyermekei esetében is alacsonyabb képzettség elérését teszi lehetővé, aminek végeredménye egy negatív spirál. A termelékenység lassulását megakadályozó és újból egy növekedési trendet megalapozó gazdaságpolitikák a jövedelmi egyenlőtlenségek kezelésében is segítenek.

Jonathan Haskel, (az Imperial College London professzora) előadásában az immateriális javak szerepének felértékelődésére és a termelékenység kapcsolatára fókuszált. Meglátása szerint a termelékenység lassulása egyrészt az alacsonyabb beruházási rátához és tőkefelhalmozáshoz kapcsolódó keynesi okokra vezethető vissza, másrészt a termelés szerkezetének alapvető átalakulása is szerepet játszik benne. A korábbi évtizedekkel ellentétben korunk világában a hozzáadott érték és a jövedelmek termelésében sokkal nagyobb szerep jut az immateriális javakba történő beruházásoknak (széles értelemben ide sorolandók az információtechnológiai beruházások, a fejlesztési költségek és a kompetenciák fejlesztése is). Ennek komoly statisztikai hatása is van. A jelenleg használt nemzeti számlák módszertana pontosabban tudja mérni a materiális javakba történő beruházásokat és az így előálló termékeket, ugyanakkor alábecsülheti az immateriális javak beruházásait és azon szolgáltatások értékét, amelyek ezekhez kapcsolódva előállnak. Megfigyelése szerint a beruházások a válságot követően általában visszaestek, ez azonban inkább a fizikai beruházásokra volt jellemző, miközben az immateriális beruházások esetében a kisebb visszaesést követően gyorsabb felívelés kezdődött. A jelenség sajnos kevésbé volt jellemző az EU-ra.

Az immateriális beruházások felértékelődése négy csatornán keresztül is érdemben befolyásolja a termelékenység növekedésének alakulását és gazdaságokon belüli megoszlását: egyrészt felértékeli a finanszírozási lehetőségek hatását, másrészt az immateriális beruházásokból származó előnyök hatványozottan jelennek meg az azt alkalmazó cégeknél, megnehezítve a fejlesztésekből kimaradó, vagy később belépő vállalkozások számára a felzárkózást. Az immateriális beruházásoknak erős tova-

gyűrűző hatása van a gazdasági hatékonyság (TFP, teljes tényezőtermelékenység) irányába, így ezen beruházások szerepe a gazdasági ciklusok magyarázatában felértékelődött. Végezetül ezek a beruházások a munkaerő termelékenységét és ezen keresztül bérezését is alapvetően befolyásolják, így a jövedelmi egyenlőtlenségek alakulására is hatással bírnak.

Andrea Linarello (Banca d'Italia) és *Ottavio Ricchi* (Italian Treasury) olasz adatokon mutatta be a tartósan alacsony termelékenységnövekedés okait. Értékelésük szerint Olaszországban az erőforrások rossz allokációja is hozzájárul a jelenség kialakulásához. Eredményeik szerint a válságot követően a finanszírozási korlátok – különösen a KKV-k esetében – is akadályozták az új technológiák elterjedését, hozzájárulva a vezető újítások lassú vállalati diffúziójához.

Mario Centeno (Portugália pénzügyminisztere) a fórum mint lehetőség fontosságát hangsúlyozta, amely elősegíti a nemzetközi koordinációt annak érdekében, hogy jobban megértsék a termelékenységi paradoxon gyökereit: az iskolázottság, a technológia és a globális integráció területén elért jelentős előrelépés ellenére a termelékenység növekedése lelassult. Bár a termelékenység mérése az egyik legnagyobb kihívás, azzal érvelt, hogy a ciklikus tényezők a beruházások lassulásával arányos szerepet játszottak a termelékenység lassulásában. A strukturális változások is – vagyis az elmozdulás a szolgáltatások felé, az innovációk vállalatok közötti elterjedésének (diffúzió) megnehezítése és a munkaerő ágazatok közötti immobilitása – megnehezítették a magasabb termelékenységnövekedés elérését, súlyosbítva a béregyenlőtlenségek fennmaradását. Az előrelépés tekintetében, fontos, hogy a magasabb termelékenységnövekedést támogató szakpolitikák a medián szavazók számára magasabb jövedelmet eredményezzenek, mert mára egyértelmű, hogy a reálgazdasági problémák politikai következményekkel járnak. Portugália konkrét lépéseket tesz nemzeti reformprogramja révén, amely a humán tőke és a készségek, a vállalatok és az egyetemek közötti K + F együttműködés, valamint a területi és társadalmi kohézió javítását helyezi a középpontba.

Az OECD főtitkára, *Angel Gurría* megjegyezte, hogy mintegy nyolc évvel a globális pénzügyi válság kezdete után a globális gazdaság az alacsony növekedés csapdájában találja magát, amelyet gyenge termelékenység és üzleti beruházások, lassuló kereskedelem, meggyengült munkaerőpiacok és nagyfokú egyenlőtlenség jellemez. A termelékenységnövekedés felhalmozott vesztesége ebben az időszakban már eléri a 10 százalékot. A termelékenység bővülése nem manna az égből, hanem a megfelelő politikák végrehajtásának és a helytelen politikák eltávolításának a következménye. Ma a digitális innováció újabb hullámát éljük, de a kutatások azt mutatják, hogy ezek az előnyök nem terjednek tovább minden cégre. Meg kell találni azokat a reformokat, amelyek javítják a hozzáférést az oktatáshoz, az egészségügyhöz, illetve a hagyományos és a modern infrastruktúrákhoz.

Jonathan Timmis (OECD Titkárság) kiemelte, hogy hatalmas irodalom áll rendelkezésre az áruk kereskedelmének termelékenységét érintő hatásairól, amelyre vonatkozó eddigi, globalizációs és termelékenységi kutatások a végtermékek kereskedelmén alapultak, de kevesebbet tudunk a globális értékláncok konkrét szerepéről. A végtermékek és szolgáltatások kereskedelméről szóló munkákból levont szakpolitikai tanulságok közvetlenül nem képezhetők le a globális értékláncok világába. A globális értékláncok számára a szolgáltatások a kulcsfontosságú terület, és ezért hangsúlyozzák, hogy van még – eddig kevésbé feltárt – olyan szakpolitikai eszköz, mint például a szolgáltatáspiaci versenyre vonatkozó szakpolitika, amelyet érdemes javítani.

A globális értékláncok és a termelékenység kapcsolatát közelebbről kell megvizsgálni, különösen abban a tekintetben, hogy a globális értékláncok földrajzilag a tradicionális termelési helyeken (Észak-Amerika és Európa) kívüli területek irányába mozdulnak, és megjelennek kulcsfontosságú központi csomópontokban (pl. Ázsián belül Kínában) és nagyobb területekhez csatlakozó beszállító országokban (pl. Vietnamban) vagy a peremterületek országaiban. Ezek a fejlemények hatással lehetnek a termelékenység növekedésére, valamint a termelékenység továbbgyűrűződésére, megváltoztatva a csomópontokat és az új perifériákat. A globális értékláncok közvetett segítséget nyújtanak – különösen a kis- és középvállalkozások számára –, hogy hasznot húzzanak a tovaggyűrűző hatásokból.

Peng Zhang (Kínai Állami Információs Központ) azt vizsgálta, hogy a globális értékláncokhoz való kapcsolódás mennyire érinti az ipari termelékenységet. A globális értékláncokban való részvétel növekedése magasabb ipari teljes tényezőtermelékenységgel korrelál, de ez a kapcsolat nem lineáris. A globális értékláncban való legmagasabb szintű részvétel esetén csökken a teljes tényezőtermelékenység.

Keiko Ito (Senshu University, Japán) azt mérlegelte, hogy a globális beszerzési és a cégek közötti tranzakciós költségek milyen hatással vannak a hazai beszállítói hálózatokra Japánban. A japán adatok kimutatták, hogy a cégek aránytalanul sok üzletet a térben legközelebbi beszállítókkal kötnek. A cégek más országokban végzett tevékenysége hazai vevőik és szállítóik pezsztéséhez vezet és a cégek nagyobb valószínűséggel szerzik be a termeléshez szükséges anyagokat távolabbi hazai szállítóktól, de a szállítók átlagos távolsága csökken. A keresési és a tranzakciós költségek, valamint az információs aszimmetriák csökkentésére irányuló politikák ezért kulcsfontosságúak a globális értékláncokban való részvétel nyújtotta termelékenységi előnyök realizálásában.

Joaquim Oliveira Martins (OECD Titkárság) az Irányítási Igazgatóság által a városoknak a növekedéshez való hozzájárulására vonatkozó eddig elvégzett munkát összegezte. Rámutatott, hogy pozitív (de nem lineáris) kapcsolat van a városok sűrűsége és a termelékenység növekedése között. Az urbanizáció együtt jár a fejlődéssel, de

az csak egy szükséges feltétel. Az előnyök főleg a tudás átadásából és a készségek kölcsönhatásából származnak, míg a külső gazdasági hatások és a költségek elsősorban torlódásokból és a környezetszennyezésből erednek. Megjegyezte, hogy a városok közelsége általában a termelékenység növekedésével jár együtt, ezért a városi területek hozzájárulása a termelékenység növekedéséhez általában jelentős. A városok termelékenységének növekedése gyakran pozitív kapcsolatban áll a városok nagyságával. A szakpolitikák szerepe tekintetében hangsúlyozta, hogy az eredmények kiemelik a jó városi kormányzás fontosságát (a jól működő irányítótestületek javítani tudják a városlakók jóléti szintjét), azzal, hogy a töredezettség viszont hajlamos csökkenteni a városi agglomerációk növekedési hozzájárulását. Az agglomerációs gazdaságok előnyei: a létesítmények megosztása, a szakosodásból eredő nyereség, a megfelelő munkaerőpiac (bőséges specializált munkaerő, alacsony munkaerőfelvételi és képzési költségek), az új ötletek gyors elterjedése.

Manuel Caldeira Cabral (gazdasági miniszter, Portugália) megjegyezte, hogy a lassuló termelékenység és a termelékenység növekedésének szélesedő szóródása a cégek között olyan probléma, amely szinte mindenre hatással van (pl. a jövedelmezőségre, a beruházásokra, a jövedelemegyenlőtlenségre), és amely a legtöbb OECD-gazdaságot, köztük Portugáliát is érinti. Sőt, 2010 óta a reálbérek már lassabban növekednek, mint a munka termelékenysége, ami befolyásolja a belföldi keresletet. A miniszter választa a portugál kormány növekedési és versenyképességi stratégiáját, amelynek öt stratégiai pillére: a kapitalizáció, az innováció, az egyszerűsítés, a nemzetköziesedés és a képzés. A kormány „Ipar 4.0” programja prioritásokat határozott meg az ipar digitalizálása érdekében. A „Simplex +” program keretében erőfeszítések történtek a bürokratikus eljárások terheinek csökkentésére a cégek számára.

A záró ülésen *Dirk Pilat* (igazgatóhelyettes, OECD Tudományos, Technológiai és Innovációs Igazgatósága) néhány kulcsfontosságú megállapítást fogalmazott meg. A felvetett kérdések első csoportja arról szólt, hogy égető szükség van a tényállás megállapítására: mi történik a termelékenységgel és mik a folyamatban lévő trendek kiváltó tényezői? A termelékenység mérése továbbra is kihívást jelent. Ez különösen fontos kérdés a szolgáltatások (és az állami szektor) esetén, de általában a gazdaságok széleskörű digitalizálása kapcsán is. Az empirikus elemzés szemszögéből komoly kihívást jelent az egyes országok politikai berendezkedése legfontosabb elemeinek mérése. A termelékenység fő mozgatórugói, mint az immateriális befektetések, az üzleti dinamika és a vezetői minőség mérése önmagukban is kihívást jelentenek. A mérési problémák megoldása a szakpolitikai jellegű elemzések javulásának előfeltétele. Jobban meg kell érteni, hogy a jelenlegi trendek mennyiben ciklikus természetűek, és mennyiben alapulnak strukturális alapkérdéseken.

Pilat kiemelte, hogy a termelékenységbővülés esése hatással volt a társadalmi integrációra is. A leszakadó cégek képtelenek növelni a béreket, és átcsoportosítás hiányában hozzájárulnak a jövedelmi egyenlőtlenségekhez. Látható, hogy

a megfelelő készségek hiánya sok országban valószínűleg kulcsfontosságú tényező a béregyenlőtlenség és a termelékenységeloszlás között. A munkavállalók gyakran nem találnak megfelelő állást olyan cégeknél, ahol ki tudnák fejteni teljes termelési potenciáljukat.

A szakpolitikák szempontjából mindez azt jelenti, hogy egyértelműen további strukturális reformokat kell végrehajtani, különösen a szolgáltatások terén. Sürgős beruházások szükségesek a készségek, az infrastruktúra és az immateriális javak területén, és a szakpolitikáknak támogatniuk kell ezeket a beruházásokat, ösztönöznük kell a dinamikus üzleti környezetet és az időben történő forráselosztást.

Felhasznált irodalom

OECD: *Summary Record* (2016) (http://www.oecd.org/global-forum-productivity/events/Summary_report_GFP_Lisbon_Final.pdf).

OECD *Prezentációk* (2016) (<http://www.oecd.org/global-forum-productivity/events/presentations7thjuly.htm> és <http://www.oecd.org/global-forum-productivity/events/presentations-friday8july2016.htm>)